

Każde przedsięwzięcie, mające na celu badanie i opisywanie zjawisk kulturowych, jakie miały miejsce na obszarach zróżnicowanych narodowościowo, jest nie tylko pasjonujące, ale też niezwykle odpowiedzialne. Wymaga także szczególnych kompetencji. Prezentowana tu publikacja, zatytułowana *Stawni Wilnianie Filozofowie*, zarówno ze względu na treść, jak i wielość zastosowanych w niej form prezentacji, trzeba uznać za wyjątkową. Jej autorem jest **Jacek Juliusz Jadacki** – profesor na Uniwersytecie Warszawskim, ale w pewnym sensie praca ta jest dziełem zbiorowym. Tekst został napisany w Warszawie, portrety filozofów powstały w Białymstoku, fotografie zrobiono w Wilnie i są autorstwa kilku osób. To interesujące przedsięwzięcie edytorskie ukazało się w Wydawnictwie Polskim w Wilnie, dzięki pomocy finansowej Polskiej Fundacji Upowszechniania Nauki oraz Stowarzyszenia „Wspólnota Polska” w ramach Biblioteki „Magazynu Wileńskiego”.

Motto książki stanowią słowa Juliusza Słowackiego z *Pieśni Legionu Litewskiego*: „Tyle serca dla Litwy bije/ Tyle serc już bić przestało”. W *Przedmowie* autorstwa nestora polskiej historiozofii

(1733–1807), Piotr Skarga (1536–1612), Maciej Sarbiewski (1595–1640), Antoni Skorulski (1715–1777), Hieronim Strojnowski (1752–1815), Marcin Śmiglecki (1564–1618), Jan Śniadecki (1756–1830), Andrzej Towiański (1799–1878), Marian Zdziechowski (1861–1938). Wszystkie wymienione tu osoby parły się filozofią, ale nie tylko. Część z nich przeszła do historii raczej za przyczyną swoich dokonań na niwie literatury, polityki czy nauk ścisłych. Połowa z tej dwudziestki to duchowni zakonni (jezuici i pijarzy). Różny jest stopień ich związków z Wilnem, tak jeśli idzie o miejsce urodzenia, jak i długość okresu, przez jaki w Wilnie przeżywali. Stąd różnie też przedstawia się głębokość wpływu, jaki wywierali na umysłowość środowiska wileńskiego oraz to, co po swojej obecności w tym środowisku pozostawili. Bez wątplenia jednak wszyscy oni współtworzyli kulturę intelektualną Wilna i Ziemi Wileńskiej.

Przyjęte przez J.J. Jadackiego kryteria sporządzenia zestawu dwudziestu sławnych Wilnian-filozofów są tak szerokie, że pozwalają na dołączenie do nich jeszcze wielu innych nazwisk. Autor kierował się tu zapewne koniecznością „zagospodarowania”, w miarę proporcjonalnego, wszystkich epok związanych z obecnością filozofów w Wilnie. Tak więc tylko dla porządku nadmienimy, że po 1919 r. w odrodzonym Uniwersytecie Stefana Batorego, obok wymienionych przez J.J. Jadackiego filozofów, przez dłuższy lub krótszy czas działali też, i bardziej znanych już w okresie międzywojennym: Władysław Horodyski (1919–1920), Bogumił Jasinowski (1931–1939), ks. Michał Klepacz (1937–1939), Jerzy Lande (1921–1929), Włodzimierz Szyłkarski (1919–1920), Władysław Tatarkiewicz (1919–1921), Stanisław Trzebiń-

Ryszard Jadcak

O wileńskich filozofach i nie tylko

ski (1922–1930). Wszyscy oni spełniają kryteria przyjęte przez J.J. Jadackiego, jako że wszyscy parali się filozofią, choć w różnym stopniu.

Wracając do omawianej tu pozycji trzeba stwierdzić, iż uderza w niej jasny i konsekwentny układ tak przecież różnorodnego materiału. Każdą z dwudziestu sylwetek filozofów prezentuje J.J. Jadacki poprzez: krótki życiorys, zestaw opinii wyrażanych o nim przez jemu współczesnych, syntetyczne przedstawienie poglądów filozofa oraz przez wyjątki z jego pism. Tę część prezentującą zwierają *Mysli*, tj. zbiór zasad i przesłań, które najcelniej charakteryzują poglądy danego autora. Teksty te zaopatruje J.J. Jadacki niekiedy w lapidarnie, acz celne uwagi, wskazujące m.in. na konieczność dalszych poszukiwań bądź weryfikacji konkretnych danych o losach bohaterów tej książki.

Portret filozoficzny nie byłby pełen, gdyby nie uzupełniał go wizerunek portretowany. Kolorowe podobizny wykonała Bożena Józków. Za wzór posłużyły jej autentyczne wizerunki, a tam gdzie ich nie było, musiała starczyć wyobraźnia. Zwornikiem każdego portretu jest tarcza herbowa, ponieważ prawie wszyscy z omawianych filozofów pochodzili ze szlachty. Pod portretami filozofów umieszczono faksimilia ich podpisów.

Książka zawiera ponadto przebogaty zestaw rycin odnoszących się do miejsc i wydarzeń z epoki, a także wybór kolorowych fotografii Wilna i Wileńszczyzny, których autorami są zarówno sam J.J. Jadacki, jak i Elżbieta Dziuk-Renik, Jerzy Karpowicz, Jerzy Stefanowicz, Paweł Waszak. Umiejtnie wkomponowane w tekst i zaopatrzone precyzyjnymi podpisami pełnią nie tylko funkcje ilustracyjne, ale same stanowią niezwykle cenny materiał dokumentacyjny. Jeśli dodamy do tego opracowane przez J.J. Jadackiego dwie mapki, na których zaznaczono najważniejsze obiekty Wilna oraz miejscowości Wileńszczyzny związane z omawianymi postaciami oraz bardzo precyzyjny spis rycin, osób oraz miejscowości, rzek i krajów, wówczas czytelnik będzie mógł ocenić całą wartość tego filozoficznego, historycznego i edytorskiego przedsięwzięcia.

J. Juliusz Jadacki, *Stawni Wilnianie filozofowie*. Wydawnictwo Polskie w Wilnie, Wilno 1994, 202 s.

– Stefana Świerżawskiego, czytamy m.in.: „Zadaniem właściwym historiografii filozofii jest ujawnienie i opracowanie zagadnień filozoficznych, pojawiających się w różnych kulturach, środowiskach i epokach. Nie wolno przy tym zapominać, że problemy, które dziś określamy jako filozoficzne, znajdowały się nieraz w pismach o charakterze *pozornie* zupełnie niefilozoficznym. Przebadanie poszczególnych środowisk życia od strony rozwijającej się w nich problematyki filozoficznej jest jednym z zadań historiografii filozoficznej. Tematyka filozoficzna jawi się zawsze w przemyśleniach i dziełach konkretnych ludzi, a ci ludzie żyją i działają w konkretnych środowiskach. Dlatego wysłedzenie i opracowanie życiorysów tych ludzi, a także zobrazowanie tych środowisk, w których pojawiły się i rozwijały wątki twórczości filozoficznej, jest pracą dla historiografii filozoficznej ważną i pożyteczną. Jest to ważne w skali regionu, kontynentu i globu. Jest to też ważne i niezbędne w wypadku Polski. Nasz kraj od kilku stuleci niszczone duchowo i ograbiany, zarówno przez zaborców i wrogów, jak i przez naszą własną ograniczoność i duchową ślepotę, z największych skarbów i osiągnięć kultury – potrzebuje gwałtownie uświadomienia Polakom całej pełni tych osiągnięć także na polu filozofii”.

Praca J.J. Jadackiego, mająca, ze względu na swoją formę, w części postać albumową, spełnia te zadania. Autor bardzo starannie i niezwykle systematycznie prezentuje dwadzieścia wybranych przez siebie sylwetek. Są to w kolejności: Florian Boehwic (1799–1856), Józef Bychowiec (1778–1845), Tadeusz Czeżowski (1889–1981), Benedykt Dobieszewicz (1722–1794), Anioł Dowgird (1776–1835), Henryk Elzenberg (1887–1967), Józef Goluchowski (1797–1858), Wojciech Kojalowicz (1609–1677), Adam Krasnodębski (1628–1702), Wincenty Lutosławski (1863–1954), Marian Massonius (1862–1945), Kazimierz Narbut

przeгляд